

до неї широких верств населення. Подальшого аналізу потребує проблема залучення у зміст музичних дисциплін у процесі підготовки музикантів-педагогів методу фольклорної стилізації, що сприяло становленню самобутньої української музичної культури.

Література

1. Водяний Б. Короткий словник діячів української культури / Б. Водяний, Г. Олексин, М. Ціж; Всеукр. тов-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка; Тернопільське обл. відділення; М. – Т.: МП «Чумацький шлях», 1992. – 48 с.
2. Волощук Ю.І. Музичні навчальні заклади Галичини у підготовці скрипалів-професіоналів і аматорів (1848-1939 рр.) / Юрій Іванович Волощук. – К.: Знання, 1999. – 46 с.
3. Гриневецький І.Є. А.К. Вахнянин: нарис про життя і творчість / І.Є. Гриневецький. – К., Держ. вид. образотворч. мист. і муз. л-ри УРСР, 1961. – 32 с.
4. Лист К. Петрощука до Міністерства освіти і віросповідань з проханням про виділення грошової субсидії для музичної школи ім. М. Лисенка у Чернівцях 10 липня 1907 р. // Ф. 3, оп 2, спр. 22379, арк. 26, 27.
5. Максимов О.Б. Виховання піаністів за методикою В. Барвінського: [навч. посіб. для використання в навч.-виховн. процесі] / Олексій Борисович Максимов; М-во культури і туризму України. – Донецьк: Східний вид. дім, 2007. – 127 с. С. 11-16.
6. Наши учебные заведения // Журнал Министерства народного просвещения. – 1894. – №10. – С. 47; 55.
7. Проців Л.Й. Ідеї музично-естетичного виховання у галицьких педагогічних виданнях (кінець XIX – початок XX ст.) / Лілія Проців // Рідна школа. – 1999. – №9. – С. 73-75.
8. Росул Т.І. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX століття: монографія / Тетяна Росул. – Ужгород: Полі Прінт, 2002. – 208 с.

ФИЛИПЧУК Н. О.

ОПЫТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МУЗЫКАНТОВ В УЧРЕЖДЕНИЯХ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА

В статье обосновывается необходимость актуализации опыта подготовки музыкантов-педагогов в музыкальных учебных заведениях Западной Украины в первой половине XX в., что способствует утверждению этнокультурных ценностей в содержании подготовки специалистов музыкального искусства в современных социокультурных условиях.

Ключевые слова: музыкальное образование, подготовка музыканта-педагога, содержание и формы подготовки, Западная Украины.

ФІЛІПСЬУК Н. О.

EXPERIENCE OF PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE MUSICIANS IN ESTABLISHMENTS OF MUSICAL FORMATION OF WESTERN UKRAINE IN THE FIRST HALF OF XX CENTURY

In the article the necessity of actualization of experience of musicians-teachers' preparation in musical educational establishments of Western Ukraine in the first half of XX century is grounded. It helps the establishment of ethno-cultural values in maintenance of preparation of specialists of musical art in modern sociocultural terms.

Key words: musical education, preparation of musician-teacher, maintenance and forms of preparation, Western Ukraine.

УДК 37.013:171

ШТОМА Л. Н.

м. Київ, Україна

РОЛЬ ЕТИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ

У статті розкривається роль професійної етики як важливої складової підготовки сучасного фахівця. Розкрито історію виникнення та становлення етики як науки. Визначено основні види професійної етики.

Ключові слова: професійна етика, суспільство, педагогічна етика, педагогічна мораль.

Постановка проблеми. Здатність до міжособистісного спілкування, ведення діалогу, переговорів, тактовність, стиль поведінки, етикет є одним із стратегічних завдань, як зазначено у законі України «Про освіту», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», формування інтелектуального та культурного потенціалу держави. Значення професійної ети-

ки в регулюванні різних видів трудової діяльності пов'язано з прагненням постійно вдосконалювати норми поведінки згідно з суспільними відносинами, що постійно змінюються. Тому важливою складовою підготовки сучасного фахівця стає знання нормативної та професійної етики, що регламентує поведінку людей у навчальних закладах на службі, у громадських міс-

цях, на різного роду офіційних заходах – прийомах, церемоніях, переговорах. Відтак, завдання етики в сучасному суспільстві полягає в адаптації людини протягом її життя до швидких і кардинальних змін цивілізації, що виражається у трьох напрямках: звільнити свідомість від зайвих пережитків і непотрібних обмежень; виокремити, обґрунтувати і закріпити моральні цінності, необхідні для нормального існування і розвитку людства; створити шляхи впровадження в життя зазначених вище цінностей.

Аналіз досліджень з проблеми. Слово «етика» виникло в Давній Греції і в різні часи мало різні значення. Спочатку воно означало місце перебування, спільне житло, потім – звичай, темперамент, характер, стиль мислення. Пізніше етику почали розглядати як науку, що вивчає мораль, досліджує закономірності та принципи її виникнення, розвитку і функціонування, роль і призначення у житті окремої особистості та суспільства. Метою етики є раціональне обґрунтування моралі та виявлення її природи, сутності, місця і значення у розвитку людини і суспільства. Етика як наука виникла і розвивалася у межах філософії і розглядалася як практична філософія, або моральна філософія. Засновником етики вважається давньогрецький філософ Сократ. Найбільш відомими дослідниками проблем етики в історії людства були Платон, Аристотель, Сенека, Марк Аврелій, Августин Блаженний, Б. Спіноза, І. Кант, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, А. Швейцер. Етикою займалися всі великі вітчизняні мислителі: св. Тихон Задонський, св. Феодан Затворник, В.С. Соловйов, Н.А. Бердяев. Структура етики як науки включає шість змістових блоків: емпірична етика, загальна теорія моралі, нормативна етика, педагогічна етика, професійна етика, історія етичної думки. Можна говорити про «етику вченого» або «медичну етику», маючи на увазі певні принципи поведінки вченого, лікаря або засуджувати ті чи інші вчинки за «неетичність».

Виклад основного матеріалу. Виникнення професійної етики пов'язано з поділом суспільної праці і виникненням різноманітних професій. Професійною етикою в загальному називають кодекси поведінки, що забезпечують моральний характер тих взаємин між людьми, що впливають з їх професійної діяльності. Її особливістю є тісний зв'язок з діяльністю членів конкретної групи і нерозривна єдність із загальною теорією моралі. Створення перших професійно-етичних кодексів відноситься до періоду ремісничого поділу праці в умовах становлення середньовічних цехів у XI-XII столітті. Са-

ме тоді вперше констатують наявність у цехових статутах ряду моральних вимог стосовно професії, характеру праці, співучасникам по праці. Однак ряд професій, що мають життєво важливе значення для всіх членів суспільства, а разом з тим такі професійно-етичні кодекси, як «Клятва Гіппократа», моральні встановлення жерців, що виконували судові функції, відомі набагато раніше.

Професійна етика, що виникла як прояв повсякденної моральної свідомості, потім уже розвивалася на основі узагальненої практики поведінки представників кожної професійної групи. Повсякденний досвід, необхідність у регулюванні взаємин людей тієї чи іншої професії приводили до усвідомлення й оформлення визначених вимог професійної етики. Ці узагальнення містилися як у писаних, так і в неписаних кодексах поведінки, а також і в формі теоретичних висновків, що свідчить про перехід від повсякденної до теоретичної свідомості у сфері професійної моралі. Норми професійної моралі не відразу стають загальноновизнаними, велику роль у становленні і засвоєнні норм професійної етики відіграє суспільна думка. Взаємозв'язок професійної етики і суспільної свідомості існує й у формі традицій.

Різні види професійної етики мають свої традиції, що свідчить про наявність наступності основних етичних норм, вироблених представниками тієї чи іншої професії протягом сторіч. Кожному роду людської діяльності (наукової, педагогічної, художньої тощо) відповідають визначені види професійної етики – це ті специфічні особливості професійної діяльності, що спрямовані безпосередньо на людину в тих чи інших умовах її життя і діяльності в суспільстві. Вивчення видів професійної етики показує різнобічність моральних відносин, тому що для кожної професії особливого значення набувають ті чи інші специфічні моральні норми, під якими розуміють певні правила, зразки, порядки внутрішньої саморегуляції особистості на основі етичних ідеалів.

Основними видами професійної етики є: лікарська, педагогічна, етика вченого, актора, художника, підприємця, інженера та ін. Кожен з цих видів визначається своєрідністю професійної діяльності, має свої специфічні вимоги у сфері моралі. Так, наприклад, етика вченого припускає насамперед такі моральні якості, як наукову сумлінність, особисту чесність, патріотизм. Судова етика вимагає чесності, справедливості, відвертості, гуманізму, вірності закону. Професійна етика в умовах військової служби

вимагає чіткого виконання службового обов'язку, мужності, дисциплінованості, відданості Батьківщині.

Педагогічна етика розглядає сутність основних категорій педагогічної моралі і моральних цінностей, до яких можна віднести систему уявлень про добро і зло, справедливість і честь, що виступають своєрідною оцінкою характеру життєвих явищ, моральних чеснот і вчинків людей. До педагогічної діяльності застосовуються всі основні моральні поняття, однак окремі поняття відображають такі риси педагогічних поглядів, діяльності і відносин, що виділяють педагогічну етику у відносно самостійний розділ науки. Серед цих категорій – професійна педагогічна справедливість, честь і авторитет. Справедливість характеризує відповідність між гідністю людей, їх суспільним визнанням, правами й обов'язками. Педагогічна справедливість має специфічні риси, становлячи своєрідне мірило об'єктивності вчителя, рівня його моральної вихованості (доброти, принципності, людяності), що виявляється в його оцінках вчинків учнів, їх ставлення до навчання, суспільно корисної діяльності. «Професійна честь» у педагогіці – це поняття, що виражає не тільки усвідомлення вчителем своєї значимості, але й суспільне визнання та повагу до його моральних заслуг і якостей. Честь педагога – суспільна оцінка його реальних професійних достоїнств, що виявляються в процесі виконання ним професійного обов'язку. Якщо порушуються вимоги у поведінці та міжособистісних відносинах, пропонованих суспільством відповідно до ідеалу педагога, то таким чином демонструється зневага до професійної честі. Педагогічний авторитет учителя – це його моральний статус у колективі учнів і колег, своєрідна форма дисципліни, за допомогою якої авторитетний і шанований учитель регулює поведінку вихованців, впливає на їх переконання. Педагогічний авторитет залежить від попередньої морально-етичної і психолого-педагогічної підготовки вчителя та визначається глибиною знань, ерудицією, майстерністю, ставленням до роботи.

Елементи педагогічної етики з'явилися разом з виникненням педагогічної діяльності як особливої суспільної функції. Перші висловлювання з питань педагогічної етики пов'язані з Античною Грецією. Наприклад, Демокрит говорив про необхідність погоджувати виховання з природою дитини, використання дитячої допитливості як основи навчання; перевагу засобів переконання над засобами примусу; Платон сповідував ідею про необхідність підпорядку-

вання дітей волі вихователя і постійного контролю за ними, високої оцінки слухняності і використання методів покарання при непокорі; Арістотель вважав виховання справою державної важливості; але тільки Квінтіліан уперше поставив питання педагогіки на професійному рівні – його рекомендації становили узагальнення педагогічного досвіду, застерігали вчителя від використання примусу, апелювали до здорового глузду і зацікавленості дитини в процесі навчання та його результатів.

У середні віки суспільство мало уваги звертало на питання педагогічної етики через домінування релігії в вирішенні проблем навчання та виховання. В епоху Відродження ідеї педагогічної етики одержали свій новий розвиток – у працях Монтеня (увага на особистісні якості наставника, враховування щиросердечних схильностей дитини, не вимагати беззаперечного прийняття ідей учителя учнем), Я.А.Коменського (акцент на доброзичливому ставленні педагога до тих, кого навчають, критика формально-показового виконання вчительських обов'язків), Дж. Локка (приділяв увагу моральним стосункам між вихователем і вихованцем, виступав проти примусу і покарань, вважав значимим приклад учителя). Представники французької освіти трактували завдання морального виховання; формулювали вимоги до морального кредо вчителя і висували свої етичні концепції, вважаючи рушійною силою прогресу освіту, науку і розум. Як вважав Ж.-Ж.Руссо, вчитель повинен бути позбавлений людських пороків і в моральному відношенні стояти вище суспільства. І.Г. Песталоцці наголошував, що щирий педагог повинен уміти в кожній дитині знайти і розвинути позитивні особистісні якості, пропагував ідеї трудового і морального виховання. Німецькі просвітителі більш глибоко конкретизували вимоги до вчителя і критикували ізольоване від суспільства виховання.

Значний внесок у розробку теоретичних і практичних питань педагогічної моралі, вивчення рівня моральної свідомості вчителя, пошук шляхів удосконалення моральних відносин у педагогічному колективі вніс своїми працями та практичною діяльністю В.О.Сухомлинський, який неодноразово підкреслював, що навчання – це насамперед живі людські стосунки між педагогом і дітьми. В основі професійної діяльності вчителя, вважав він, лежить навчально-педагогічне спілкування з учнями, їх батьками, колегами і адміністрацією школи, які разом з ним виконують функцію навчання і виховання, і саме специфіка стосунків розкриває систему

вимог педагогічної етики і повніше показує її особливості.

Отже, педагогічна етика з часом стала самостійним розділом етичної науки, що вивчає особливості педагогічної моралі, з'ясовує специфіку реалізації загальних принципів моральності у сфері педагогічної праці, розкриває її функції, зміст принципів і етичних категорій. Важливим завданням є також вивчення характеру діяльності вчителя і моральних стосунків у професійному середовищі, розробка основ педагогічного етикету, під яким розуміють сукупність специфічних правил спілкування, манери поведінки людей, що професійно займаються навчанням і вихованням. Вивчення педагогічної етики дає матеріал, необхідний для аналізу педагогічного процесу як системи моральних відносин між його учасниками.

Це – дуже вагома й важлива частина загальнолюдської культури і моралі, що створювалась протягом багатьох століть всіма народами відповідно до їх уявлень про добро, справедливість, людяність – в галузі моральної культури; про красу, порядок, благоустрій, побутову доцільність – в галузі матеріальної культури, що є складовою професійної компетентності сучасного фахівця.

Практична діяльність людей не завжди відповідає нормам професійної етики, що викликає складності і протиріччями у світі, тому одне з важливих завдань визначеної науки полягає у вивченні стану моральної свідомості суспільства загалом, з'ясування ціннісних орієнтацій мотиваційної сфери особистості, ціннісних орієн-

тацій, моральної вихованості, характеру колективних взаємин. Професійна етика суспільства не може становити абсолютну істину в поведінці людей, тому кожне покоління повинне вирішувати самостійно, а нові розробки повинні спиратися на моральний запас, створений попередніми поколіннями. В наш час зростає значення професійної етики в регулюванні різних видів трудової діяльності, що пов'язано з прагненням постійно удосконалювати професійні норми відповідно до суспільних відносин, що постійно змінюються. Таким чином, важливим завданням етики є підвищення рівня морально-педагогічної підготовки фахівця, озброєння його знаннями, завдяки яким можуть бути більш ефективно подолані протиріччя у його професійній діяльності.

Література

1. Маланюк Ю.Л. Педагогічний такт – ознака майстерності вчителя / Ю. Л. Маланюк // Поч.шк. – 1980.- №10. – С.74-79.
2. Пінчук Т. Д. Етика взаємин вчителів і учнів / Т. Д. Пінчук. – К.-. Знання, 1978.-45 с.
3. Синиця І.Е. Педагогічний такт і майстерність вчителя / І.Е. Синиця. -К.: Педагогіка, 1983. - 248 с.
4. Хоружа Л. Етична компетентність вчителя як основа реалізації гуманістичної освіти / Людмила Хоружа // Шлях освіти,-2003.-№3. -С.27-33
5. Чернокозов И.И. Профессиональная этика учителя/ Чернокозов И.И. – К.: Рад. шк., 1988. – 224 с.
6. Словарь по этике / под ред. А.А.Гусейнова и И.С.Кона. – изд. 6-е. – М.: Политиздат, 1989. – 431 с.
7. Этика: энциклопедический словарь / под ред. Р.Г.Апресьяна, А.А.Гусейнова. – М.: Этика, 2002. - 417 с.

ШТОМА Л. Н.

РОЛЬ ЭТИКИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА

В статье раскрывается роль профессиональной этики как важной составляющей подготовки современного специалиста. Раскрыта история возникновения и становления этики как науки. Определены основные виды профессиональной этики.

Ключевые слова: профессиональная этика, общество, педагогическая этика, педагогическая мораль.

SH TOMA L. N.

ROLE OF ETHICS IN PROFESSIONAL ACTIVITY OF EXPERTS

The article reveals the role of professional ethics as an important component of modern training specialist. It also reveals the history and development of ethics as a science. The main types of professional ethics are determined.

Keywords: professional ethics, society, teaching ethics, teaching ethics.